

**BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARINING BADIY-
ESTETIK DIDINI RIVOJLANTIRISHDA MUSIQA DARSLARINING
O'ZIGA XOS PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI**

Davladiyarova Shahzoda Komiljon qizi

137 - maktabgacha ta'lim tashkiloti

***Annatatsiya:** mazkur maqolada musiqa darslarining o'ziga xos psixologik xususiyat-lari va boshlang'ich sinf o'quvchilarining badiiy-estetik didini rivojlantirishdagi ahamiyati kabi masalalar muhokama etilgan.*

***Kalit so'zlar:** musiqiy-estetik tarbiya, idrok, sotsiologiya, etika, estetika.*

Musiqa madaniyatining eng muhim jihatlaridan biri yosh avlodga musiqiy tarbiya berishdir. Ma'naviyatni tarbiyalash va har tomonlama barkamol shaxsni shakllantirishda, yosh avlodni yuksak ma'naviy qadriyatlarga singdiruvchi badiiy-estetik tarbiya eng samarali vosita hisoblanadi. Bu katta ahamiyatga ega bo'lgan vazifani ko'proq asosiy ta'lim muassasasi bo'lgan umumta'lim maktablari zimmasida bo'ladi. Kognitiv va tarbiyaviy yo'nalishga ega bo'lgan maktabdagi barcha o'quv fanlarining ahamiyati shubhasizdir. Xususan, musiqa darslari o'quvchilarning ma'naviyati, umumiy va estetik madaniyatini yuksaltirish uchun ulkan imkoniyatlarga ega, chunki musiqa o'zining o'ziga xos xususiyatlari va o'zigachaligi bilan maqsadli va tizimli ta'sir ko'rsatish imkonini beradi. Bu esa insonni olijanob, ma'lumotlarni qabul qiluvchi, sezgir, mehribon, dunyoqarashini kengaytirish, axloqiy fazilatlar va ma'naviy madaniyatni shakllantirishga olib keladi¹. Ma'lumki, bolalarni musiqaga o'rgatish borasidagi ishlar qanchalik erta tizimli va maqsadli boshlansa, ularning musiqiy qobiliyatlari shunchalik muvaffaqiyatli rivojlanadi. Kichik yoshdagi maktab o'quvchilarida go'zallik yaratishga bo'lgan ehtiyoj juda kuchli bo'lib, musiqa bilan aloqa ularda yaratishga,

---

¹ Yo'ldashev S.Q. Musiqa tarbiyasi va ta'limning rivojlanishi. - T.: 1995.

zarur ko'nikmalarni rivojlantirishga intilishni uyg'otadi, bu esa o'z navbatida ta'lim vazifalarini amalga oshirish uchun qulay shart-sharoitlarni yaratadi. O'quvchilarning ma'naviyati va musiqiy-estetik madaniyatini yuksaltirishda bunday imkoniyatlardan unumli foydalanish har bir musiqa o'qituvchisining asosiy vazifasidir. Badiiy tarbiya va estetik tarbiya yo'llarini takomillashtirishni izlash olimlar va o'qituvchilarning alohida e'tiboridagi mavzudir. Bu muammoni muvaffaqiyatli hal etish bir qancha fanlar – pedagogika, psixologiya, falsafa, sotsiologiya, etika, estetika, san'atshunoslik, musiqashunoslikning integral bilimlariga asoslanadi.

Boshlang'ich maktab o'quvchilarining musiqiy-estetik madaniyatini shakllantirish vazifalarini muvaffaqiyatli amalga oshirish ko'p jihatdan har bir o'qituvchining uning mohiyatini, maqsadi, vazifalari, tamoyillari va samarali usullarini qanchalik aniq tushunishiga bog'liq. Boshlang'ich sinf o'quvchilarining musiqa ta'limining asosiy vazifalaridan biri musiqaga bo'lgan qiziqish va muhabbatni shakllantirish, u bilan musiqadan estetik zavq olishga olib keladigan muloqotdir². Bu yoshdagi bolalar uchun, ayniqsa, ta'limning dastlabki bosqichida musiqani to'liq idrok etish va uni estetik jihatdan qadrlash hali ham qiyin. Shunga qaramay, bolalar eshitgan musiqaning har bir tovushiga, o'qituvchining musiqa haqida aytgan har bir so'ziga katta qiziqish bildiradi, ular musiqa asarining umumiy kayfiyatini aniqlash, musiqiy ifoda vositalarini farqlash, musiqa haqida o'z fikrlarini bildirish qobiliyatini namoyon etadilar. Bularning barchasi kichik yoshdagi maktab o'quvchilarida estetik idrok etishning zarur ko'nikmalarini rivojlantirish, ularning musiqiy va estetik madaniyatini shakllantirish uchun qulay zamindir. Sinfda o'quvchilarni tarbiyalash, o'qitish, rivojlantirishni o'zaro bog'liqlikda amalga oshirilishi kerak. Bu umumiy va musiqiy pedagogikaning eng muhim tamoyillaridan biridir. Musiqiy-estetik tarbiyani amalga oshirishda vazifa muvaffaqiyatli hal qilinadigan pedagogik shart-sharoitlarni aniq belgilash muhimdir. Maxsus adabiyotlarni o'rganish va ilg'or musiqa o'qituvchilari tajribasi asosida maktab o'quvchilarining musiqiy-estetik madaniyatini muvaffaqiyatli

---

². Mannopov S. O'zbek xalq musiqa madaniyati. – Toshkent: Yangi avlod, 2004.

shakllantirishga yordam beradigan asosiy pedagogik shart-sharoitlarni aniqlash mumkin:³

- darsning maqsadga muvofiqligi (estetik tarbiya nuqtai nazaridan);
- o'rganilayotgan materialga muvofiq darsning aniq tuzilishi;
- badiiy materialni to'g'ri tanlash va unga mos keladigan o'qitish usullari va usublari;
- o'qituvchining har bir sinfnig, har bir o'quvchining o'ziga xos xususiyatlarini bilishi (bolalar guruhining tashkil etilishi, o'quvchilarning qo'shiq aytish xususiyatlari, ularning musiqani idrok etish qobiliyati va boshqalar);
- musiqa o'qituvchisining musiqa va estetik madaniyatni shakllantirishni ta'minlaydigan sinfdagi faoliyatiga alohida e'tibor qaratish;
- o'qituvchining maqsadga muvofiq ishining uzluksizligi va tizimliligi;
- dars davomida va ayniqsa, yangi ish bilan tanishishda zarur psixologik vaziyatni yaratish;
- estetik xususiyatga ega bo'lgan e'tibor, his-tuyg'ular va tajribalarni idrok etish paytida faollashtirish;
- estetik tarbiya, musiqa o'qituvchisining o'zining psixologik-pedagogik va uslubiy tayyorgarligi, o'quvchilarning estetik faoliyatida uning ishining tizimliligi;
- ota-onalarning estetik qiziqishlarining bolalarga ta'siri;
- radio va teledasturlarning estetik his-tuyg'ularini rivojlantirishga va o'quvchilarning estetik didini shakllantirishga ta'siri.

Oxirgi ikki shart, garchi bir qarashda musiqa darslariga bevosita, to'g'ridan-to'g'ri bog'liq bo'lmasa-da, lekin amaliyot ko'rsatganidek, o'quvchilarning musiqaga, umuman darslarga, alohida musiqa asarlariga, bastakorlarga, ijrochilarga munosabatiga bilvosita ta'sir qiladi. Musiqiy ta'lim tizimini to'g'ri qurish uchun uning maqsad va mohiyatini to'g'ri tushunish muhimdir. Musiqa ta'limining maqsad va vazifalarini tushunishda birlikning mavjud emasligini tajribalar ko'rsatdi. Bilim va ko'nikmalar zarur, lekin ular musiqa ta'limi bilan uzviy bog'liq bo'lgandagina uning samarasi seziladi. Masalan, o'quvchilarga

---

³. Soipova D. Musiqiy va musiqiy nazariy bilimlarni o'zlashtirish jarayonini takomillashtirish. – T.: 2005.

musiqa savodxonligi, yakkaxon va xorda kuylash, cholgʻu chalishni oʻrgatish musiqiy tinglash, musiqiy xotira, umumiy musiqiy qobiliyatini rivojlantirishga xizmat qilsa, toʻgʻri yoʻnaltirilgan boʻladi. Musiqa, uning turlari, janrlari, uslublari, turli kompozitorlarning hayoti va ijodi haqidagi musiqaning oʻzi bilan tanishish asosida olingan bilimlar musiqiy dunyoqarashni kengaytirishda, didni shakllantirishda katta rol oʻynaydi. Musiqiy tarbiyaning eng muhim yoʻli, musiqiy qobiliyati rivojlangan, yuksak didli, musiqaga mehr va qiziqish uygʻotadigan madaniyatli shaxsni tarbiyalash sifatida qimmatlidir. Agar oʻquvchilar faqat toʻgʻri qoʻshiq aytishni, nota yozuvlarini tushunishni, baʼzi asarlarni bilishni oʻrgangan boʻlsalar, lekin chinakam badiiy musiqa bilan uchrashishda oʻziga xos quvonchli hayajon tuygʻusini boshdan kechirmasalar, musiqa ularning maʼnaviy dunyosini boyitmagan boʻladi, oldinga qoʻyilgan bir qator vazifalar jumladan; yaxshilik va yomonlik oʻrtasidagi farqni his qilishi va hayotdagi goʻzallikni tasdiqlashga boʻlgan ezgu intilishlari bajarilmaydi. Buning natijasida bolalar uchun asosiy narsa - musiqiy va estetik taʼlim oʻzlashtirilmaydi.

Xulosa qilib aytadigan boʻlsak har bir musiqa oʻqituvchisi pedagogik improvizatsiya sanʼatini puxta egallashi, hamda musiqiy ijro faoliyati turlari va ogʻzaki ijrodan erkin va oʻrinli foydalanish koʻnikmalarini shakllantirishi kerak.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Mirziyoyev Sh.M. Erkin va farovon, demokratik Oʻzbekiston davlatini birgalikda barpo etamiz. – Toshkent: Ozbekiston, 2016.
2. Oʻzbekiston Respublikasi Prezidentining 2022 yil 2 fevraldagi “Madaniyat va sanʼat sohasini yanada rivojlantirishga doir qoʻshimcha chora-tadbirlar toʻgʻrisida”gi PQ-112-son qarori. - <https://lex.uz/uz/docs/-5849580>
3. Mannopov S. Oʻzbek xalq musiqa madaniyati. – Toshkent: Yangi avlod, 2004.
4. Soipova D. Musiqiy va musiqiy nazariy bilimlarni oʻzlashtirish jarayonini takomillashtirish. – T.: 2005.
5. Yoʻldashev S.Q. Musiqa tarbiyasi va taʼlimning rivojlanishi. - T.: 1995.